

Кузёмко В. Н. Антикризисные технологии в системе управления экономической безопасностью предприятия

В статье рассматриваются возможности использования методического инструментария антикризисного управления при организации и функционировании системы управления экономической безопасностью предприятия в условиях формирования кризисной ситуации.

Ключевые слова: режим функционирования системы управления экономической безопасностью предприятия, антикризисная группа, технология антикризисного управления.

Kuzyomko V. Crisis technologies in a control system of economic security of the enterprise

The article considers the possibility of using methodological tools for crisis management in the organization and functioning system of economic security company under formation crisis.

Keywords: mode of functioning of the economic security of enterprise management, crisis team, crisis management technology.

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО

Деркач Т. В.

Міжнародний гуманітарний університет

ПРІОРИТЕТИ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ КРАЇН ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ)

У статті обґрунтовані пріоритети соціально-економічних досліджень у такій складній сфері сучасної економіки як туристично-рекреаційна діяльність на прикладі країн Північної Америки

Ключові слова: туристично-рекреаційна діяльність, пріоритети, фактори, підходи, регіони, кластери.

Постановка проблеми. Туристично-рекреаційна сфера займає одну із провідних позицій у структурі світової економіки та випереджає решту галузей за динамікою росту. Більшість досліджень присвячено економіці туристичних підприємств чи загальним тенденціям та окремим рисам розвитку цієї сфери. Одночасно, на наш роздум, міжгалузевий характер та притаманна їй мультиплікативність вимагають розробки пріоритетів і сучасних підходів у соціально-економічних дослідженнях туристично-рекреаційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень. У наукових публікаціях останнім часом розглянуті проблеми і результати міждисциплінарного дослідження туристично-рекреаційної діяльності (О. Демишина, В. П. Максаковский, А. Овчаров, Р. Росоха, Е. Тотонова). Застосовані новітні підходи у дослідженнях регіонального розвитку, зокрема, кластерний (Л. Марков, С. Соколенко).

Мета дослідження полягає у визначенні та формулюванні пріоритетів у соціально-економічних дослідженнях туристично-рекреаційної діяльності на регіональному рівні із застосуванням сучасних підходів.

Виклад основного матеріалу. Туристично-рекреаційна діяльність невпинно

збільшує своє значення у світовій економіці в умовах невизначеності перспектив розвитку первинного та вторинного секторів економіки, кризових явищ у торгівельній сфері та проблеми валютно-фінансових співвідношень [1, с. 115]. Сукупна частка цієї сфери сягає більше 10% світового валового продукту і 10% світової торгівлі товарами та послугами, має чітку тенденцію до зростання. Частка туризму складає майже вісім відсотків загального експорту та від 1/5 до 1/3 світової торгівлі послугами, при цьому зафіксована чисельність тільки міжнародних туристів досягла 900 млн. людей. На розвинуті країни припадає майже 4/5 загального світового обсягу туристичних послуг, що відбиває певною мірою значну економічну та соціальну ефективність туризму та рекреації [2, с. 191]. Крім того, треба враховувати великий мультиплікативний вплив цієї сфери на розвиток економіки депресивних регіонів. Диверсифікація міжнародного туристичного ринку одночасно сприяє зростанню ризиків, диференційованих за різними масштабами, походженням та наслідками [3, с. 48].

Стрімке зростання значення туристично-рекреаційної сфери у світовій економіці зумовлює нові підходи у її дослідженні, які мають бути адекватні розвитку постіндустріального та інформаційного суспільства. Це не відкидає необхідність застосування і традиційних методів. Серед пріоритетів визначимо дослідження факторів розвитку туризму і рекреації, а також інформаційний, цивілізаційний, регіональний та кластерний підходи.

За процедурою ранжувння факторів перше місце посідають соціально-економічні фактори розвитку туризму і рекреації: загальний рівень та структура економіки, економічна стабільність, урбанізація, рівень життя та мобільності населення та інші.

Не менш значущим є ресурсний фактор – наявність певних природно-рекреаційного та культурно-історичного потенціалів. Це передусім стосується унікальних природних ландшафтів та об'єктів і культурно-історичної спадщини людства.

Інфраструктурний фактор лише третій, але відсутність розвинутої інфраструктури, як загальної, так і суто туристичної, може звести нанівець вплив соціально-економічних та ресурсних факторів. Особливе значення набуває рівень розвитку транспортної інфраструктури, структурованої системи розміщення туристів і рекреантів та сучасної інформаційно-комунікативної інфраструктури.

Політична стабільність як важлива компонента геополітичного положення країни чи регіону у наш час перетворилася на найвпливовіший фактор розвитку міжнародного туризму. Поруч із цим вкрай необхідним є аналіз існуючих та вірогідних ризиків щодо сфери туристичних послуг, використання SWOT-аналізу. На сьогодні найбільші ризики, за оцінкою експертів, притаманні інфраструктурній складовій туризму та рекреації.

Інформаційний підхід дослідження туристично-рекреаційної сфери полягає у всебічному застосуванні інтернет-технологій з метою створення глобального туристичного інформаційного простору.

Культурно-історична спадщина, яка разом із сучасною культурою відіграє роль ресурсу у туристично-рекреаційній діяльності, потребує відповідного підходу стосовно її просторово-часової диференціації, тому особливу увагу дослідників заслуговує цивілізаційний підхід. В умовах глобалізації економіки і суспільства

цивілізаційний, найбільш холістичний, підхід надає можливості побачити загалом культурно-історичне та культурно-духовне різноманіття світу, регіону чи країни.

Регіональний підхід застосовує у своїх аналітичних дослідженнях і практиці Всесвітня туристська організація. За цим підходом світ поділяється на шість макрорегіонів, за ними надаються статистичні показники. Макрорегіони у свою чергу поділяються на субрегіони і, природно, окремі країни. Щодо виділення шістьох макрорегіонів, то воно виглядає досить штучним і не відбиває суттєвих географічних та культурно-історичних відмінностей між ними. Одночасно регіональний підхід недостатньо поширений у дослідженнях на мезорівні, тобто, у дослідженнях туристично-рекреаційної сфери малих країн та регіонів великих за площею території країн.

Аналіз існуючих схем районування туристично-рекреаційної сфери на різних ієрархічних рівнях дозволяє зробити висновок про те, що більшість авторів йшли шляхом виділення таксонів у межах існуючих схем загального соціально-економічного районування. Проте кластерний підхід дає можливість районування на основі реальних мереж та кластерів регіонального та локального рівнів.

Поняття “кластер” має досить велику кількість визначень. У даному випадку, коли мова йде про застосування кластерного підходу у такій специфічній сфері як туризм і рекреація, зупинимось на наступних визначеннях дефініції “кластер”.

Кластер – це географічна група взаємодіючих фірм та інших інститутів у специфічній царині, які пов’язані сукупностями та взаємодоповненнями (Porter, 1998).

Кластер – низка взаємодоповнюючих фірм, суспільних, приватних і напівсуспільних інститутів та інститутів розвитку, які зв’язані ринком праці і/або зв’язками витрати-випуск, і/або технологічними зв’язками (Steiner and Hartmann, 1998).

Кластери визначаються як географічні концентрації фірм, що мають подібну та пов’язану діяльність (Visser and Boshma, 2002) [4, с. 104].

При створенні і розвитку кластерів необхідно пов’язати глобальні і регіональні фактори та визначити доцільну структуру кластеру в процесі його формування [5, с. 413]. Взаємодія чотирьох головних інституцій: приватних компаній, державних установ, дослідницьких об’єднань та фінансових закладів – присутня у кластері та забезпечує його функціонування. Все більшу зв’язаність з кластерами демонструє “третій” сектор – громадські організації.

Туристично-рекреаційні кластери у методиці класифікування кластерів визначені як стабілізуючі (такі, що підвищують рівень диверсифікованості економіки та потребують розвинутого колективного маркетингу) [5, с. 163, 166]. У депресивних регіонах вони відіграють роль стартових, забезпечують чималий рівень зайнятості та сталий розвиток громад на локальному рівні [5, с. 172].

Серед вже сформованих туристично-рекреаційних регіонів світу особливе місце посідає Північна Америка – такі високо розвинені країни як США та Канада. Поступаючись Європі загальною чисельністю міжнародних туристичних потоків і доходами від міжнародного туризму, ці країни не тільки найкрупніші імпортери у царині міжнародного туризму, але й складають найбільш великий регіон внутрішнього туризму. Це передусім притаманне США, де загальна чисельність внутрішніх туристів

дорівнює чисельності населення країни (понад 306 млн.); доходи внутрішнього туризму склали 614,2 млрд. USD (2006 р.), що у 7,5 разів перевищують доходи від закордонних туристів і що можна порівняти із доходами міжнародного туризму у світі (735,4 млрд. USD, 2006 р.) [3, с. 48].

Внутрішній туризм у США і Канаді розвивається на тлі високого рівня життя та соціально-економічного стану населення. За індексом людського розвитку (HDI) ці країни посідають дванадцяте та четверте місця у світі відповідно (2007 р.). Це зумовлює велику ємність туристично-рекреаційного ринку за рахунок однієї з найвищих купівельних спроможностей населення. Треба враховувати і особливий країнознавчий патріотизм північно-американців, особливе ставлення до природної та історико-культурної спадщини.

Наявність величезного природного потенціалу за умов площ територій та прилеглих акваторій, унікальних природних ландшафтів і об'єктів, досить великої кількості пам'яток історії і культури, визначають високий ступінь туристично-рекреаційної атрактивності територій США і Канади для власного населення.

Це стосується і розвинутої інфраструктури туризму і рекреації – усіх видів транспорту, систем розміщення туристів та інформаційно-комунікативних систем.

США посідають безумовне перше місце у світі за обсягом внутрішнього туризму та друге – міжнародного (після Франції).

Туристично-рекреаційний менеджмент у США здійснює низка інституцій під патронатом Офісу Індустрії Мандрів і Туризму (Office of Travel and Tourism Industries) Міністерства торгівлі США.

Основою розвитку туристично-рекреаційної сфери у США є система особливо охоронних природних територій (ООПТ). Загальна кількість їх складає 1,5 тисячі, а площа дорівнює 1,2 млн. кв. км (13% території США). ООПТ підпорядковані федеральній Службі національних парків (більше 380); всі, що залишилися, знаходяться під управлінням штатів і місцевих органів влади.

Серед ОППТ найбільш атрактивні національні парки (НП), кількість яких досягла 54 на початку XXI сторіччя. Крім питань збереження біологічних видів і підтримання екологічного балансу, діяльність НП спрямована на розвиток туризму і рекреації. У межах НП переважають лісові та гірські ландшафти, важливе місце займають морські узбережжя та водно-болотні ландшафти, пустелі, національні та біосферні резервати включно.

Другу групу ООПТ складають історичні охоронні території, національні меморіали, окремі монументи.

Третя група ООПТ визначена як рекреаційні : національні зони рекреації, національні морські узбережжя, національні пейзажні річки, національні річки, національні пейзажні автостради, національні пейзажні стежки, а також окремі природні та історико-культурні об'єкти.

Більша частина ООПТ зосереджена у Гірських та Тихоокеанських штатах, які інколи розглядають у якості головних туристично-рекреаційних макрорайонів США. Великі озера, Аппалачі та Флорида конкурують з ними на сході країни.

Найбільш відомі і відвідувані НП з'явилися основою формування і розвитку туристично-рекреаційних кластерів. На сході США це Акейдія, Шенадоа, Мамонтова

печера, Грейт-Смокі-Маунтінс, Еверглейдс; Бедленд на Великих рівнинах; Карлсбадські печери і Біг-Бенд у Техасі; Глейшер, Йеллоустон, Гранд-Титон, Рокі-Маунтин і Гранд-Каньйон у Гірських штатах; Олімпік, Райнір, Редвуд, Йосемитський, Кінгс-Каньйон і Секвойя у Тихоокеанських штатах; Глейшер-Бей, Деналі, Катмай та “Брама Арктики” на Алясці.

Щодо впливу культурно-історичної спадщини США на розвиток туризму у країні, то треба підкреслити наступне: країна дуже молода за європейським виміром, її історичні пам’ятки мають переважно внутрішній попит. У порівнянні з Європою США і Канада мають разів з десять менше об’єктів Всесвітньої спадщини та половина із них – природні [6, с. 424].

Туризм у Канаді набуває значення важливої галузі економіки. Зайнятість у сфері туризму складає 660 тисяч осіб, попит на туристські послуги у 2008 році досяг 74,7 млрд. СД (співвідношення внутрішніх і зарубіжних туристів близько 4:1). Фактори розвитку туристично-рекреаційної діяльності загалом збігаються з діючими в економіці США. Але є певні відмінності.

По-перше, це сусідство з наймогутнішою країною світу – США, що обумовлює стійкий потік туристів майже у всі сезони року. По-друге, це цілком канадійська специфіка: неосяжні простори територій і акваторій, унікальні природні ландшафти та окремі об’єкти.

Менеджмент туристично-рекреаційної діяльності – це функція Канадської комісії туризму (Canadian Tourism Commission), створеної у 1995 р., до складу якої входять провінціальні та територіальні управління з питань туризму [7, с. 116].

Загальна площа ООПТ у Канаді дорівнює 900 тисяч кв. км і за цим показником країна поступається лише США. Головна мета діяльності НП у Канаді – це збереження типових екосистем країни в умовах регульованої туристично-рекреаційної діяльності. Площа 42 НП сягає 225 тис. кв. км, та найбільший з них займає територію до 45 тис. кв. км (Вуд-Баффало на півночі провінції Альберта) [6, с. 422].

Екологічні резервати мають на меті охорону рідкісних та зникаючих видів рослин і тварин. Вже наприкінці ХХ ст., на зразок США, у Канаді почали створювати національні річки та морські парки.

Національні історичні місцевості (600) надають можливість туристам ознайомитися з культурно-історичною спадщиною країни, її численних етносів, а також з культурними ландшафтами Канадської Ойкумени та проблемами освоєння Півночі [6, с. 423].

Провінціальні парки доповнюють мережу ООПТ, їх кількість налічує більш як 1000.

Найпривабливіші НП і ООПТ створили основу формування кластерів із переважаючими туристично-рекреаційними функціями, що розташовані в усіх провінціях та територіях Канади.

За розвитком туристично-рекреаційної діяльності перші місця посідають провінції Онтаріо та Квебек, за ними йдуть Альберта та Британська Колумбія. Атлантичні провінції, за виключенням Нової Шотландії, опинилися на узбіччі основних туристичних потоків, що повністю корелює з рівнями соціально-економічного розвитку по регіонах Канади.

Висновки і перспективи досліджень. Аналіз попередніх результатів соціально-економічного дослідження проблем розвитку та питань районування туристично-рекреаційної сфери у Північній Америці свідчить про те, що більшість авторів йшли шляхом вивчення цієї сфери у контексті загальноекономічних підходів та виділення регіонів у межах існуючих схем соціально-економічного районування.

Визначення пріоритетів і застосування запропонованих підходів і методів, включаючи кластерні, у дослідженнях туристично-рекреаційної діяльності у Північній Америці дозволять отримати її цілісну характеристику та виявити систему регіональних і локальних кластерів, ядрами яких виступають НП та інші охоронні території та об'єкти США і Канади.

Використані джерела:

1. Демішина О. Н. Современные тенденции мирового рынка туризма и его развитие в России [Текст] / О. Н. Демішина // Изв. Вузов. Сев.-Кавк. регион. Обществ. Науки. – 2001. – № 2.
2. Росоха Р. Світовий досвід організації рекреаційно-туристичної діяльності [Текст] / Росоха Р. // Регіональна економіка. – 2002. – № 3.
3. Овчаров А. Развитие международного туризма: факторы риска [Текст] / А. Овчаров // Мировая экономика и международные отношения. – М., 2008. – № 9.
4. Марков Л. С. Экономические кластеры: понятия и характерные черты [Текст] / Л. С. Марков // Актуальные проблемы социально-экономического развития: взгляд молодых учёных : сб. науч. тр. / под ред. В. Е. Селивёрстова, В. М. Марковой, Е. С. Гвоздевой, – Новосибирск : ИЭОПП СО РАН, 2005. – Разд. 1. – С. 102-123.
5. Соколенко С. І. Кластери в глобальній економіці [Текст] / С. І. Соколенко. – К. : Логос, 2004. – 848 с.
6. Максаковский В. П. Географическая картина мира : в 2 кн. – Кн. II : Региональная характеристика мира. – 2-е изд., стереотип. – М. : Дрофа, 2005. – 480 с.: ил., карт.
7. Тотонова Е. Е. Современное состояние и тенденции развития туризма в Канаде [Текст] / Е. Е. Тотонова // США-Канада: Экономика – Политика – Культура. – М., 2010. – № 3.

Деркач Т. В. Приоритеты социально-экономических исследований туристическо-рекреационной деятельности (на примере стран Северной Америки)

В статье обосновываются приоритеты социально-экономических исследований в такой сложной сфере современной экономики как туристическо-рекреационная деятельность на примере стран Северной Америки.

Ключевые слова: туристическо-рекреационная деятельность, приоритеты, факторы, подходы, регионы, кластеры.

Derkach T. Priority of social and economic researches tourist and recreational activity (on an example of the countries of the North America)

In the article priorities of social and economic researches in such difficult sphere of modern economy as tourism and recreational activity on an example of the countries of the North America are proved.

Keywords: tourism and recreational activity, priorities, factors, approaches, regions, cluster.